

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Cilt 5, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı | Volume 5, Special Issue: Turkish-Greek Relations, 30 Ağustos/30 August 2021

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 22.06.2021

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 14.07.2021

DOI: 10.30692/sisad.956147

ONTOLOJİK GÜVENLİK BAĞLAMINDA TÜRK[İYE]-YUNAN[İSTAN] ÇATIŞMASI

Turkish-Greek Conflict in the Context of Ontological Security

Ayşe KÜÇÜK

Dr.

ORCID ID: 0000-0003-4043-0550

aysekucuk88@gmail.com

Atf/Citation: Ayşe Küçük (2021), "Ontolojik Güvenlik Bağlamında Türk[iye]-Yunan[istan] Çatışması", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı*, C. 5, 30 Ağustos 2021, s.21-39.

Öz: Bu makale, Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde tekrarlayan çatışma ilişkisini ontolojik güvenlik perspektifinden incelemektedir. Tekrarlayan çatışmanın neden çözülemediği ve ikili ilişkilerin neden barışa evrilmediği sorusu araştırılmıştır. Makalede Bahar Rumelili'nin çatışma çözümü ve barış kaygıları arasındaki yaklaşımından hareketle Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tarihsel çatışma ontolojik güvenlik perspektifinden kimliğine içkin biçimde ele alınmıştır.

Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde tekrarlayan çatışmada en temel sorun alanları olan azınlıklar, Kıbrıs sorunu ve Ege Denizi (Adalar Denizi) uyuşmazlığı kaygı ve korku bağlamında tartışılmıştır. Buna ek olarak 1974 sonrası dönemde ikili ilişkilerde sorunların çözülmesine yönelik girişimler değerlendirilmiştir. Her on yılda bir Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde savaş tehlikesi oluşturan sorunlara bakıldığında ikili ilişkilerin ontolojik güvenlik bağlamındaki rutininin çatışma olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iki ülke arasındaki çatışmacı ilişkiler sadece fiziksel bir güvenlik sorunu değerildir. Ontolojik güvenlik Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tekrarlayan çatışmada fiziksel güvenlik kadar önemlidir. Her iki ülke de kurucu öteki kimliklerini birbirleri karşısında muhafaza etmiştir. Bu durum iki ülke arasında barışçıl ilişkiler geliştirilmesine engel olmuştur. Ayrıca her iki ülke çatışma halinde geleneksel dış politika uygulamalarını sürdürmüştür. Hakikaten iki ülke arasında sayısız görüşmeye rağmen hiçbir zaman bir çatışma çözüm süreci inşa edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Ontolojik Güvenlik, Tekrarlayan Çatışma, Kimlik, Rutinler, Kaygı ve Korku.

Abstract: This article examines the protracted conflictual relationship in Turkish-Greek relations from the perspective of ontological security. The question of why it is not possible to solve the protracted conflict and why bilateral relations have not converted into peace is investigated. In this article, based on the concept of Bahar Rumelili's conflict resolution and ontological security of peace anxieties, the historical conflict in the Turkish-Greek relations is discussed as inherent in the ontological security identity.

Minorities, the Cyprus problem, and the Aegean Sea (the archipelago) conflict, which are the fundamental problem areas in the protracted Turkish-Greek conflict were discussed in the context of anxiety and fear. In addition, problem-solving initiatives were evaluated in bilateral relations of the post-1974 period. Considering the problems that pose a war threat with Turkish-Greek relations every ten years, it has been determined that the routine of bilateral relations is conflict. Ontological security is as important as physical security in the protracted conflict between Turkey and Greece. Both countries have preserved their founding other identities against each other. This situation prevented the

development of peaceful relations between the two countries. Furthermore, conflictual relations between both countries are not just a physical security issue. This situation shows that both countries maintain their traditional foreign policy practices in the conflict. As a matter of fact, despite the numerous meetings, Turkey and Greece have never built a conflict resolution process.

Keywords: Ontological Security, Protracted Conflict, Identity, Routines, Anxiety and Fear.

GİRİŞ

1920'lerden beri savaşmamış ve 1952'den beri aynı ittifakın parçası olmalarına rağmen Türkiye Yunanistan ilişkileri uyum içerisinde değildir (Gürel, 2018, s.11). İki ülke arasındaki ilişkiler özellikle 1955 yılından sonra çatışmalı bir seyir izlemiştir. Bu dönemde Türk[iye]-Yunan[istan] dostluğu hızla bozulmuştur. Süreç içerisinde iki ülke arasındaki sorunlar derinleşip yayılırken dış politika gündemini sürekli meşgul eden kronik konulara dönüşmüştür. Tekrarlayan çatışma ilişkisi içerisinde Türkiye ve Yunanistan karar alırken fiziksel güvenlikleri kadar kimliklerini korumaya yönelmiştir. Bu noktada ortaya çıkan uyuşmazlıklar ise buzdağının yalnızca görünen yüzüdür. "Öteki"ni küçümseyen ve şeytanlaştıran kolektif kimliklerin ayrılmaz parçaları olan gerçek ya da hayali tarihsel anılar ve travmalar devletlerarası çatışmanın parçası olmuştur (Heraklides, 2011, s.7). Bu durum Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki çatışmanın iki ülkenin birbirinin karşıt öteki kimliği olmasından ileri gelir. Nitekim tekrarlayan çatışma kavramsal olarak kimliğe içkindir. Bununla birlikte Türk[iye]-Yunan[istan] çatışması I. Dünya Savaşı sonrası devam eden en uzun süreli tekrarlayan çatışmadır (Brecher, 2016, s.33). Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların arka planında siyasi ve askeri konuların yanı sıra tarih ve öteki algılamaları belirleyicidir. Türk ve Yunan kimlikleri arasındaki çatışmanın başlangıcında 1071 Malazgirt Savaşı, 1453 İstanbul'un Fethi ya da 1821 Mora İsyanı gibi farklı tarihlere referans verilir. Bununla birlikte iki ülke sürekli birbirine meydan okumuştur. Karşılıklı negatif algılar ve imajlar Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerini kısır bir döngüye dönüştürmüştür (Millas, 2004, s.54). Tekrarlayan çatışma içerisinde iki ülke arasındaki ilişkiler yalnızca tarafların güvenlik ihtiyacından, devlet bekasından, askeri rekabetten ya da toprak bütünlüğünü koruma gayesinden ibaret değildir. Tekrarlayan çatışma fiziksel güvenliğe yönelik bir tehdit olduğu kadar benlik ve kimlik bağlamında birtakım sorunların çözülmesine olanak vermektedir (Mitzen, 2006, s.342-343). Böylelikle Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki çatışma dost-düşman ayrımını netleştirirken güvenlik politikalarını güçlendirmiştir.

Bu makalenin amacı Rumelili (2015)'nin örneklendirdiği çatışma çözümü ve ontolojik güvenlik yaklaşımındaki barış kaygılarını Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tekrarlayan çatışma ilişkisine uyarlamaktır. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde ontolojik güvenlik bağlamında kaygı ve korkular hangi alanlarda gün yüzüne çıkmaktadır? İki ülke arasındaki çok sayıda görüşmeye rağmen barış girişimleri neden başarıya ulaşmamıştır? Çalışma bu sorulara cevap aramaktadır. Makalenin temel hipotezi tekrarlayan çatışma ilişkisi içerisinde Türk[iye]-Yunan[istan] yalnızca fiziksel güvenliklerini değil sürekli biçimde yeniden inşa edilen kimliklerini korumayı amaçladıklarıdır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bütün sorunların kimliğe ilişkin bir arka planı mevcuttur. Bu nedenle ontolojik güvenlik yaklaşımı Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışma ilişkisinde açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde ontolojik güvenlik yaklaşımının teorik çerçevesinden bahsedilmiştir. Daha sonra Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışma ilişkisi kurucu öteki kimlikleri bağlamında ele alınarak tekrarlayan çatışma içerisinde yaşanan krizler ve güven artırıcı önlemler değerlendirilmiştir. Böylelikle iki ülke arasındaki ilişkilerde ontolojik güvenliğin izi sürülmüştür. Kıbrıs Sorunu yalnızca Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkileri bağlamında çalışmaya dahil edilmiştir. Nitekim Kıbrıs meselesi ontolojik güvenlik bağlamında incelenmiştir (Loizides 2015; Adamies 2020). Ancak Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki irrasyonel devlet davranışlarını tekrarlayan çatışma bağlamında ele alan ve ontolojik güvenlik kavramı çerçevesinde inceleyen herhangi bir çalışma mevcut değildir.

Ontolojik Güvenlik ve Güven(Siz)lik

Ontolojik güvenlik kavramı ilk olarak R.D. Laing'in *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness* (1991) isimli kitabında yer almıştır. Laing'a göre insan ancak gerçek, canlı ve bir bütün halinde var olduğunu hissedebilir. Ontolojik güven(siz)lik halinde ise kişi sosyal, etik, manevi ve biyolojik yaşamın bütün tehlikeleriyle karşı karşıya kalır (Laing, 1990, s.39). Liang'ın bu çalışması Antony Giddens tarafından sosyolojiye aktarılmıştır. Giddens'a göre ontolojik güvenlik duyguların çok önemli bir biçimidir. Sosyal ve fiziksel hayatın sürekliliği ile oluşan güven açısından tekrarlanan rutinler insanın kendini iyi ve güvende hissetmesinin ön koşuludur. Kişiler ancak sosyal ve nesnel ortamlarının sabitliğine duyduğu itimat ile öz kimliğin sürekliliğini sağlayabilir. Ontolojik güvenlik bilişsel değil duygusal ve bilinçdışı¹ bir olgudur (Giddens, s. 85). Ontolojik güvenlik kavramı, Mitzen ve Steele gibi akademisyenler tarafından uluslararası ilişkiler disiplinine aktarılmıştır (Mitzen 2006; Steele 2008).

Ontolojik güvenlik kavramını uluslararası ilişkiler disiplinine taşıyan akademisyenler devletlerin de aynı insanlar ontolojik güvenlik arayışı içerisinde olduğunu iddia etmişlerdir. Bir aktörün varlığını sürdürebilmesi için kimliğine ait rutinlerinin tutarlı olması gereklidir. Tekrarlayan çatışma ilişkisinde aktör devletlerdir. Devletler rutinler aracılığı ile öz kimliklerinin gereksinimlerini hayata geçirerek kimliğin tutarlı biçimde sürdürülmesini sağlar (Düzgün, 2019, s.16). Burada *devletin insansılaştırılması* (anthropomorphizing the state) söz konusudur (Ertem, 2010, s.51). Bu bakış açısına göre devletler kendi iç dünyalarında olduğu kadar diğer devletler ile ilişkilerinde ontolojik güvenlik ihtiyacı duymaktadır (Ertem ve Düzgün, 2021, s.44). Ontolojik güvenlik bağlamında devletler yalnızca fiziksel güvenliklerini değil aynı zamanda kimliklerini korumaya yönelirler. Hatta bu durum devletlerin fiziksel güvenlikleri ile kimlikleri arasında bir ikileme neden olur. Mitzen'e göre (2006, s.342) devletlerin aradığı tek güvenlik fiziksel güvenlik değildir. Bu açıdan ontolojik güvenlik *güvenlik ikilemi* (security dilemma) kavramına alternatif bir yaklaşım olarak görülebilir.

Ontolojik güvenlik kavramı çerçevesinde devletlerin öz anlatılarındaki sosyal ve psikolojik dinamikler ortaya çıkarılmıştır (Mitzen 2006, s.44). Ontolojik güvenlik son dönem uluslararası ilişkiler yazınının popüler kavramlarından biri haline gelmiştir (Kinnvall 2002; Steele 2008; Kinnvall ve Mitzen 2018). Yine de ontolojik güvenlik kavramı farklı araştırmacılar tarafından birbirinden farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Ontolojik güvenlik Mitzen'e göre (2006) sosyal etkileşim içerisinde ortaya çıkan "benliğin güvenliği"; Steele'ye göre (2008) içsel "varlığın güvenliği" ve Rumelili tarafından (2013) "iç kaynaklı varlığa ait diyalektik" biçiminde ele alınmıştır (Ertem ve Düzgün, 2021: 55-56). Uluslararası ilişkiler literatüründe "benlik", "kimlik" ve "var olma olarak güvenlik" üzerindeki tartışmalar devam etmektedir.

Kimliğin Güvenliği Bağlamında Rutinler

Giddens'a göre (1998) ontolojik güvenlik kavramı rutin ve alışkanlığın kapsamlı etkisiyle yakından ilişkilidir (s.90). Herhangi bir nedenle bireylerin hayatında rutinler kesintiye uğradığında ise kaygılar yükselmeye başlar. Kaygılar yükseldiğinde bireyin sağlam biçimde kurulmuş yönleri dahi bozulur. Çünkü güvenin antitezi güvensizlik değil, varoluşsal endişe ve korku halidir. (Giddens, 1998, s.91). Rutine bağlılık hem güvenin ayrılmaz bir parçasını oluşturur hem de kişinin psikolojik olarak rahat olmasını sağlar. Karşıdakinin güvenilir bir kişi olduğuna duyulan güvenin kesintiye uğraması kuşku, düşmanlık, incinme, şaşkınlık ve ihanete uğrama gibi duyguları tetikler.

Ontolojik güvenlik ihtiyacı devletleri tutarlı ve istikrarlı olmaya, belli rutinelere bağlı kalmaya ve kendi öz imajları çerçevesinde hareket etmeye iter. Ontolojik güvenlik arayışı, çevreye bilişsel

¹ Bu durum bütün bireylerin aynı ölçüde ontolojik güven(siz)lik ile içli dışlı olmadığı sorusunu doğurmuştur. Bu noktada Giddens bir bebeğin gelişim sürecine atıf vermiştir. Aynı bir bebeğin gelişim sürecinde ihtiyaç duyduğu güven örneğinde olduğu gibi normal bireyler yaşamlarının başlarında varoluşsal duyarlılıklarını azaltan ve onu körleştiren güven dozunu almışlardır (Giddens, 1998, s. 87).

düzen dayatarak zorlu belirsizliği en aza indirme dürtüsüdür. Aktörler böylelikle kendilerine bilişsel bir koza (Mitzen, 2006, s.346) oluştururlar. Mitzen (2006) ve Steele (2008) devletlerin kendi ontolojik güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde öz anlatılarını devam ettirmeye çalışırken irrasyonel politikalar izleyebileceklerinin altını çizmiştir. Örneğin Steele NATO'nun Kosova müdahalesinde üye devletlerin bekalarını ya da materyal güçlerini arttırmalarını değil; öz benlik anlayışlarını ve anlatılarını devam ettirmek amacıyla dış politikalarını belirlediklerini vurgulamıştır (Steele'den aktaran Balaban, 2020, s.2-4). Mitzen (2006) Soğuk Savaş ve İsrail-Filistin çatışması üzerinden neden iki tarafın da çıkarına olmayan, uzun süreli, derin kökleri olan, inatçı bir çatışmanın sürdüğünü sorgulamıştır (s.344). Bununla birlikte uluslararası ilişkiler yazınında güvenlik kavramı çoğunlukla fiziksel güvenlik ile bağdaştırılmıştır. Bu durum bir devletin toprak bütünlüğünü, varlığını, egemenliğini ve vatandaşlarını saldırılardan koruması üzerine kurulu bir güvenlik anlayışına işaret etmektedir. Oysaki güvenlik sadece fiziksel güvenlikle eş tutulamaz. Gerçek anlamda bir güvenlik söz edebilmek için “kimliğin güvenliği”, sahip olunan “değerler sisteminin güvenliği” olmazsa olmaz bir koşuldur. (Ertem, 2012, s.214).

Ontolojik güvenliğin *kalıcı rekabet* (enduring rivalry), *inatçı çatışma* (intractable conflict) ve *tekrarlayan çatışmaların* (protracted conflict) mantığının yarattığı kendisine özgü durumun çatışmanın sürdüğü ve tarafların kimlik inşasının bir parçası olduğu hallerde çatışmayı çözüme ulaştırmanın ontolojik güven(siz)lik yaratabileceğini vurgular. Tam da bu nedenle devletler bir çatışmayı sona erdirmek yerine onu sürdürmeyi tercih edebilir. Devletlerarası ilişkilerde rutinler kimliği inşa ettiği gibi var olan kimliğin devamlılığını sağlar (Düzgün, 2019, s.15). Bu nedenle devletler fiziksel güvenliklerinin yerine ontolojik güvenliği tercih edebilir. Çünkü karşılıklı düşmanlık ilişkisine dayanan öz anlatıların sorgulanması ontolojik güven(siz)lik yaratacaktır. Bu nedenle tekrarlayan çatışmalarda ontolojik güvenlik ihtiyacı barış görüşmelerinin askıya alınmasına neden olabilir (Rumelili ve Sönmez, 2020, s.12). Tekrarlayan çatışmalar bağlamında fiziksel güvenlik ile ontolojik güvenlik bir arada ele alınmalıdır. Özellikle kriz dönemlerinde devletlerin ulusal utançları ile ontolojik güvenlik kaygıları açıklayıcı bir perspektif sunar (Steele, 2008, s.5).

Ontolojik güvenlik yaklaşımı beka kaygısının devletlerin fiziksel güvenliğine yönelik somut tehditlerden kaynaklanması gerekmeyen ancak kimliği bağlamında varlığına ihtiyaç duyulan bir anlatı oluşturur. Ontolojik güvenlik bir yandan bu kurucu kimlik anlatısının sürdürülmesine ihtiyaç duyarken diğer yandan toplum ve devlet diyalektiği çerçevesinde yeniden üretildiğini vurgular. Böylelikle ontolojik güvenlik fiziksel güvenliği tartışmaya açarak beka siyasetine zemin hazırlayan öz anlatıları sorgular. Bu öz anlatıların hangi koşullar altında oluştuğunu ve hangi koşullarda değişim olanağının var olduğunu ortaya koyar (Rumelili ve Sönmez, 2020, s. 5-6).

Karşıt Kimliklerin İnşası ve Kurucu Öteki

Anderson'un (2017) belirttiği gibi ulus hem egemen hem de sınırlı olacak biçimde hayal edilmiş bir topluluktur (s.20). Bu hayal kimlik nosyonuna dayanır. Bu nedenle Smith (2017) en sert ve uzun süreli çatışmaların çoğunun milli kimlik konusunda birbiriyle rekabet ve çekişme halindeki devletler arasında geliştiğini vurgular (s.9). Bütün ulusal düşler sınırların mekanla bağlantı tahayyülü ile bağlantılı olduğu ölçüde egemenliğin sınırlarına yönelik saplantıya dayanır. Devlet krizi olarak adlandırılan şey aslında bir devletin bir başkasının ekonomisini, insanlarını, bilgisini ve yönetimini kontrol edemeyeceği fikri üzerine kuruludur. Yitirilmiş egemenlik ve bu egemenliği yeniden ele geçirme ideali güvenliği, tarihi ve kimlikleri ulusal homojenlik tahayyülü etrafında birleştirme girişimidir (Cash ve Kinnvall, 2017, s.268). Geçmişe yönelik anlatılar, hatıralar, semboller bireylerin ve grupların ortak benlik duygusuna ekledikleri maddi temsillerdir. Bu durum kolektif kimlikleri belirli bir yapı etrafında sınırlar. Ontolojik güvenlik ve güven(siz)lik inşasının merkezinde kimlikler yer alır. Çünkü kimlik bir diğerinden farklı olmak üzerine kurulur. Kimlik kendini diğerlerinden ayırt etme noktasında inşa edildiği için ben ve öteki ayrımına dayanır (Cash and Kinnvall, 2017, s.269). Bauman'ın (2017) vurguladığı gibi kimlikler belirsizliği giderir (s.119). Belirli içine alma ve dışlama mekanizmalarını içeren bu süreçte öteki

kimliği inşa edilirken ortak biz yaratılır. Ulus devlet inşa süreçleri kimliği merkezileştirdiği kadar yeni bir kimliğin inşa edildiği zamanlardır. Bir politikayı herhangi bir benlik tanımına ya da anlayışına bağlayan anlatılar devletlerin biyografik anlatılarını oluşturur. Bu anlatılar öz kimliğin nasıl sınırlandırıldığını gösterdiği gibi belirli eylemlerin nasıl sürdürüldüğünün anlaşılmasına yardımcı olur. Çünkü devletler sürdürdükleri politikalar hakkında kimlik terminolojisi ile konuşur (Steele, 2008, s.10).

Türkiye ve Yunanistan'ı ilginç kılan nokta her iki devletin milli kimliği farklı dönemlerde gerçekleştirilen ulus inşasının bir sonucu olsa da birbirinin ötekisi olarak inşa edilmeleridir. Yunanistan 1821 yılında başlayan Mora İsyanı'nın -ki bu "Yunan Bağımsızlık Savaşı" olarak da isimlendirilir- 1830'da başarılı olmasıyla birlikte egemenliğini Osmanlı Devleti'ne karşı kazanmıştır. Bu durum İmparatorluğun daha önce elde ettiği sınırlardan geri çekileceğini ve devletin bizzat kendi içerisinde olan unsurlar tarafından parçalanma tehlikesi altında olduğunu göstermiştir. İmparatorluğun zayıflaması neticesinde Osmanlı topraklarının paylaşılması anlamında birtakım projelere atıfta bulunulur. Bunlardan ilki olan Grek projesi Bizans İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılması ve İstanbul'un başkent yapılması Rusya tarafından desteklenmiştir (Yüksel, 2013, s.101) Şark meselesi ise Osmanlı ile karşı karşıya gelmekten çekinen komşuları tarafından üstlenilmiş olsa da zamanla Avrupa devletlerinin katılımıyla genel bir durum haline almıştır (Beydilli, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sark-meselesi>). Bu durum Osmanlı İmparatorluğunun Hristiyan ve Müslüman nüfusu arasındaki kimlik çatışmasına katalizör olmuştur. Nitekim tarihsel bir perspektiften bakıldığında Yunanistan'ın üçüncü aktörlerin desteğini alarak megali idea olarak bilinen büyük Yunan Devleti'nin kuruluşunu gerçekleştirmeye çalıştığı görülmektedir (Alim, 2020, s. 2818). Bununla birlikte Yunan kimliği Osmanlı/Türk karşıtı olarak inşa edilmiştir. Bu inşa sürecinde Helen kimliği sahiplenilerek desteklenir ve üzerine Bizans İmparatorluğu'nun varisi kimliği eklenirken Osmanlı kimliği dışlanmıştır (Volkan ve Itzkowitz, 2002, s.242; Özsüer, 2018, s.480). Nitekim Yunanistan tarihinde Osmanlı dönemi Yunan geçmişinin yok olma tehlikesi ile yüz yüze geldiği, kölelik, korku ve barbarlık ile anılan en karanlık dönemi olarak görülmüştür (Özsüer, 2015, s.178). Bu noktada bütün olumsuzlukların Osmanlı/Türk kimliğine yüklendiği görülmektedir. "Yunanı inşa etmek" onu Türk kimliğinden ayırtırmayı gerektirdiği kadar onu dışsal öteki olarak inşa etmeyi zorunlu kılmıştır. Türkiye'de Yunan öteki kimliği de benzer biçimde inşa edilmiştir. Nitekim Yunan kimliği diğer öteki kimlikleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'de bir numaralı öteki kimliğidir (Millas, 2002, s.194). Yunanistan 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'ne karşı yayılmacı politikalar izlediği gibi yabancı güçlerle gerçekleştirdiği ittifaklar sonucunda ondan toprak kazanmıştır. Hatta bu açıdan ilk *milleti sadıka* olan Yunan tebaa ayaklanarak Türk'e "ihamet" etmiştir. Türkiye'de milli kimliğin inşa edildiği yıllarda en temel siyasi tehdit Yunanistan'dan gelmiştir. 1987 Savaşı, Girit İsyanı, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonrasında İzmir'in işgali ile Yunanistan Anadolu'yu tehdit etmiştir. Yunanistan'ın geçici bir süreliğine değil, kalıcı ve daimî bir ilhak için geldiği ve Batı Anadolu'da *Megali İdea* Bizans İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılması anlaşıldığında işgal altında protesto mitingleri düzenlendiği gibi işgal karşısında gizli direniş hareketleri başlamıştır (Lewis, 1993, s. 241-242). Oran (1990) birliği oluşturan şeylerden biri işgalcinin dininin farklı olması -ki belki de çok daha önemli olan bu işgalcinin eski tebaa olan Yunan olması- ikincisinin bu dönemde Anadolu azınlıklara duyulan tepki olduğunu belirtmiştir (s.112). Bu nedenle işgal döneminde nerede bir Rum ve Ermeni tehdidi varsa Kuvâ-yi Milliye'nin temelini oluşturacak olan Müdafâ-i Hukuk Cemiyetleri o bölgelerde kurulmuştur. Anadolu'da kurulan direniş dernekleri I. Dünya Savaşı sonrası büyük devletlerin işgaline karşı değil; Yunan işgaline karşı oluşturulmuştur (Oran, 1990, s. 112-113). Birliğin ortak amacı ise Yunanlıları/Rumları ve Ermenileri Anadolu'dan atmak² olmuştur (Ünlü, 2018, s.151). Ulusal Kurtuluş Savaşı Yunan bozgununa dönüşmüş ve modern Türkiye bu kurucu savaşla doğmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan'a karşı verilen kritik

² Sivas Kongresi 11 Eylül 1919 tarihli Beyannamesi'nin 3. Maddesi şöyledir: (...) *vatanımız dahilinde müstakil birer Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf harekate karşı Aydın, Manisa, Balıkesir cephelerinde milli cihat olduğu gibi birlikte müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir*" (Ünlü, 2018, s.152).

savaşların sonrasında doğmuştur. Bu nedenle milli mücadele döneminde olumsuz “öteki” ile “Yunan” eş anlamlıdır (Millas, 2002, s.194). Bütün ulus devletlerin tarih anlatılarının merkezinde dönem dönem değişen öteki kimlikleri bulunsa da Türk için öteki Yunan; Yunan içinse Türk olmuştur (Özsüer, 2015 s.192-193). Ulus devlet kimlikleri her iki ülke de öteki ile ilişkilendirilmiştir. Bu açıdan her iki kimlik birbirinin kurucu ötekisidir. Her iki ülke de tarihi boyunca ortaya çıkan askeri ya da siyasi temele dayandığı düşünülen pek çok sorun tarihsel temellere ve bu temellerin arkasında öteki kurgusuna dayanmıştır (Millas, 2004, s. 54). Bu nedenle güvenlik ile ilişkilendirilen pek çok sorunun temelinde tarafların birbiri ile ilişkili kuşku, kaygı, endişe ve korkuları yer alır.

Türk[iye]-Yunan[istan] İlişkilerinde Tekrarlayan Çatışma

Tekrarlayan çatışma uzun döneme yayılan bazı zamanlarda ortaya çıkan bazı zamanlarda duraksayan düşmanca etkileşimler olarak tanımlanır. Azar (1990) tekrarlayan toplumsal çatışma uzun zamana yayılan ve çözüm üzerinde bir uzlaşının olmadığı ve bir anlamda çatışan tarafların kimliklerine içkin olan çatışmaların sürekli tekrarlama eğilimi gösterdiğini belirtmiştir (s.145). Bununla birlikte devletlerarası tekrarlayan çatışma ise en az on yıl süreli, üç ya da daha fazla krizin yaşandığı, savaşın ya da şiddetin farklı unsurlarını içerisine alan ve/veya taraf olan ülkelerin müttefiklerinin ya da patronlarının da dahil olduğu kimliğe içkin olaylardır (Brecher, 2016, s. 4). Böyle durumlarda çatışmanın yalnızca zaman bakımından uzun döneme yayılması değil tarafların kimliklerinin bir parçası olması belirleyicidir. Dolayısıyla devletlerarası tekrarlayan çatışma derin tarihsel köklere sahip olduğu kadar sosyo-psikolojik temellere dayanmaktadır (Brecher, 2008, s.13). Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tekrarlayan çatışma ise egemenlik sınırları, Ege Denizi’nde ekonomik kaynaklara erişim, (etnik/dini) kimlikten kaynaklanmaktadır (Brecher, 2016, s.131). Bu temellerden kaynaklanan tekrarlayan çatışmalarda süreç içerisinde çoklu uyumsuzluk alanları ortaya çıkmıştır. Bunlardan en ciddi ve çözülmesi en zor olan birinci grup sorunlar:

- Uluslararası deniz hukuku temelinde Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması,
- 1936’dan itibaren 6 mil olarak uygulanan Yunanistan’ın karasularının genişliği,
- 1931’den itibaren 6 mil yerine 10 mil uygulanan Yunan ulusal hava sahasının genişliğidir.

İkinci grup sorunlar ise:

- Türkiye’ye coğrafi olarak çok yakın olan doğu Yunan adalarının uluslararası antlaşmalarla askerden arındırılmış statülerinin korunması,
- Kardak/İmia adacığının egemenliği bağlamında dış politika krizi haline gelen ada, adacık ve kayalıkların egemenliği konusundaki anlaşmazlık (EGEAYDAK),
- Atina Uçuş Bilgi Bölgesi (FIR) ile ilgili haklar ve yükümlülüklerdir (Heraklides, 2019, s.89)

Türkiye ile Yunanistan arasında 1955’ten günümüze 9 doğrudan kriz ve 5 dolaylı kriz yaşanmıştır (Aksu, 2017, s.72; Küçük, 2020, s.6). 2021 yılı itibariyle Türkiye tarihi boyunca 40’tan fazla dış politika krizinin yaşandığı göz önünde bulundurulduğunda en fazla sayıda, en hızlı tetiklenen ve savaş tehlikesi doğuran dış politika krizlerinin karşı tarafında Yunanistan’ın olduğu görülmektedir.

Ontolojik güvenlik perspektifinden devlet düzeyindeki tekrarlayan çatışmalar incelendiğinde tarafların öz anlatılarının rutin devam etmesine yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde her on yılda bir savaş tehlikesi doğuran uyumsuzluklar göz önünde bulundurulduğunda ikili ilişkilerin rutin gündeminin çatışma olduğu görülmektedir. Bu çatışmalı ilişki içerisinde krizler ve müzakere süreçleri adeta birbirini izlemektedir. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde 1955 sonrası dönemde sıklıkla döngüsel dış politika krizleri meydana gelmiştir.

Tekrarlayan çatışma uzun döneme yayıldığı için çatışma deneyimi düşmanlık algılamalarına dayanan geri bildirim döngüsü yaratmıştır. Bu halde Türk[iye]-Yunan[istan] arasında ben-öteki ilişkisi, kaygılar, korkular, güvensizlik, tarihsel düşmanlık ilişkisi, şüphecilik gibi hisler ön plana çıkmıştır. Hatta Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan bütün dış politika krizlerinin maddi temeli her ne olursa olsun bir ölçüde karşıt kimlik inşası etkili olmuştur. Bu durum birey düzeyinde olduğu kadar toplum düzeyinde de etkilidir. Tekrarlayan çatışmalarda birey, toplum ve devlet düzeylerinde bir etkileşim mevcuttur. Bu nedenle Rumelili ontolojik güvenlik kavramını devlet toplum diyalektiğinde tanımlamıştır. Bununla birlikte Türkiye ile Yunanistan tekrarlayan çatışmanın merkezinde farklı siyasi, askeri, hukuki uyumsuzluklar olsa da iki ülke yalnızca bir kez sınırlı savaş içerisinde Kıbrıs'ta karşı karşıya gelmiştir. Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki krizler Kıbrıs, Ege Denizi ve azınlıklar konuları üzerinde üç başlık altında kümelenir (Aksu ve Güder, 2017, s. 63).

Tablo 1. 1923'ten Günümüze Türk[iye]-Yunan[istan] İlişkilerindeki Tekrarlayan Çatışma İçerisindeki Dış Politika Krizleri

<i>Tekrarlayan Çatışma İçindeki Krizler (Şiddet Unsuru İçermeyenler)</i>
1955 6-7 Eylül Krizi
1974-1976 Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi I
1974-1980 NOTAM – FIR Krizi
1981 Limni Adasının Silahlandırılması Krizi
1989-1990 Batı Trakya Krizi
1994-1995 Ege Denizi Casus Belli Krizi III
2003- Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Krizi
<i>Tekrarlayan Çatışma İçindeki Krizler (Kuvvet Kullanma Tehdidi)</i>
1964 Kıbrıs Krizi I
1967 Kıbrıs Krizi II
1987 Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi II
1996 Kardak – Imia Krizi
1997 S-300 Füzelere Krizi
1998 Suriye- Öcalan Krizi
<i>Tekrarlayan Çatışma İçindeki Krizler (Sınırlı Savaş)</i>
1974 Kıbrıs Krizi III

Kaynak: Aksu, 2017b s. 74.

Türk[iye]-Yunan[istan] İlişkilerindeki Krizlerde Ontolojik Güvenlik

Tekrarlayan çatışmalar her dönemde çatışmanın tarafları açısından sürekli biçimde aynı şekilde ilerleyen süreçler değildir (Rumelili, 2015, s. 23). Bu durum tekrarlayan çatışmanın düzensiz seyreden yapısı ile bağlantılıdır. Her tekrarlayan çatışma aralıklı dalgalanmaları içerisine alır ve uzun bir zaman dilimini kapsar (Brecher, 2008, s.7). Ontolojik güvenlik kavramının Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde açıklayıcı olduğu nokta korku ile kaygı arasındaki ayrımaya dayanır. Kirkergard'ın (2006) belirttiği gibi öz bilincinin farkında olan insan açısından kaygı kaçınılmazdır. Giddens'a göre kaygı, korkudan farklı olarak, belirli bir nesnenin dışında gelişir Dolayısıyla korku için bir tehdit nesnesi gerekli iken kaygıda böyle bir gereklilik söz konusu değildir (Giddens, 1991, s.44). Bununla birlikte kaygı yükseldiğinde öz kimlik bilinci tehdit edilir

(Ertem ve Düzgün, 2021, s.51). Rumelili (2015) ontolojik güvenlik ile çatışma çözümü analizi yaparken çözüm sürecindeki çatışma, istikrarlı çatışma, istikrarsız çatışma ve barış arasında bir ilişki biçimini korku ve kaygı seviyeleri üzerinden ele almıştır (s.22). Barış halinde korku ve kaygı düşük seviyededir. Çözüm sürecindeki çatışmalarda düşük düzeyde korku, yüksek seviyede kaygı mevcuttur. Hem korku hem de kaygı düzeyi yüksek ise çatışma “istikrarlı”, yüksek düzeyde korku düşük düzeyde kaygı varsa bu çatışma “istikrarsız” olacaktır (Rumelili, 2015, s.22-24). Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışma yukarıda bahsettiğimiz biçimde azınlıklar, Kıbrıs ve Ege Denizi bağlamında değerlendirildiğinde istikrarlı bir yapı gösterdikleri görülmektedir.

Azınlıklar hem Türkiye’de hem de Yunanistan’da Lozan Barış Konferansı sürecinde artık birlikte yaşaması mümkün olamayacak unsurlar olarak görülmüştür. Bu nedenle azınlıkların mübadele edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Türkiye’nin ahali değişimi için birtakım gerekçeleri bulunmaktadır. Millî mücadele döneminde Batı Anadolu ve Trakya’daki pek çok Rum Yunan ordusuna yazılmış ve Karadeniz Rumları 1920-1923 arasında isyan etmişlerdir. İleride Rumların yeniden isyan etmeleri ya da bir Yunan istilası için gerekçe oluşturmaları ihtimali cumhuriyetin Rum azınlığının hem bir korku hem de kaygı doğurduğunu göstermektedir (Akşin, 2007, s.180). Aynı durum Yunanistan’daki Türk azınlık için de söz konusudur (Akşin, 2007, s.180) Bu nedenle Türkiye’deki Rum ve Yunanistan’daki Türk azınlığın tehlike olarak görüldüğü söylenebilir. Küçük Asya Felaketi ve Lozan Barış Anlaşması sonrasında Yunan ve Türk Nüfuslarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme imzalanmıştır. Böylelikle çoğunluğu Anadolu’dan 1.350.000 Rum-Ortodoks (Meinardus, 2002, s. 82) ve Yunanistan’da 420.000 Türk mübadele edilmiştir. Günümüzde azınlıklar ulus-devlet içindeki anormallikler ve asimilasyon politikalarının ana hedefleri olarak görülmesi dahi Yunanistan’daki Türk/Müslüman azınlık olası bir ulusal tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Türk/Müslüman azınlık Osmanlı hakimiyetinin ve ardından Müslümanların tarihsel olarak basmakalıp olumsuz temsillerin hedefi olmuştur. Bu durum devlet ideolojisinde hem de popüler tahayyülde kendini göstermiştir (Borou, 2009, s.19). Nitekim her iki ülkede de Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde azınlıklara sağlanmış hakların ihlal edilmesi ve azınlıkların zaman zaman ayrımcılığa tabi tutulması çeşitli krizler doğurmuştur. 6-7 Eylül Krizi ve Batı Trakya Krizi bu durumun her iki ülkede de etkili olduğunu göstermektedir. Bu iki krizde azınlık kimliği etkili olmuştur. Hem Yunanistan’da hem de Türkiye’de azınlıklara yönelik kısıtlayıcı uygulamalar hukuki, fiili ve siyasi bir uyuşmazlıkları doğurmuştur. Türkiye’de ve Yunanistan’da dönem dönem azınlıklar tehdit olarak algılanmış ve onlar üzerinden çatışmanın taraflarının müdahalelerde bulunacakları “truva atı” olarak görülmüştür. Meinardus’a (2002) göre, Yunanlıların büyük çoğunluğu Türk azınlığı ulusal güvenlik sorunu olarak algılamaktadır (s.81). Yunanlılar Batı Trakya’daki azınlığı açık bir Türk tehdidi olarak görmektedir. Bu bölgenin bir gün “ikinci Kıbrıs” olacağı, “istila nesnesi” haline geleceği ve “Türk topraklarına katılacağı” kaygısı Yunanistan’da hakimdir. Meinardus (2002) Batı Trakya’da şu tehlikelere dikkat çekmiştir:

1. Müslümanların yüksek doğum oranları nedeniyle demografik yapının Yunanlılar aleyhine değişmesi,
2. Türkiye sınırındaki Müslüman nüfusun artışı ve bu artışın ilhak için gerekli koşulları sağlaması,
3. Vakıfların birleşik kontrolünün bir güç odağı oluşturması,
4. Buna ek olarak bağımsız bir azınlık partisinin kurulması tehdit olarak görülmüştür (s. 91).

Genellikle azınlıkların statüsü bağlamında Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde ortaya çıkan uyuşmazlıklar sırasında tarafların kendi uygulamalarında ısrar etmeleri ikili ilişkilerde çatışmaya neden olmaktadır. Taraflar diğerinin azınlıklara ilişkin uygulamalarını iç ve dış politika bağlamında dile getirildiğinde azınlıklar konusu yeniden gündeme gelmektedir (Küçük ve Aksu, 2018, s. 222). Yunanistan’da yaşayan Türk ve Türkiye’de yaşayan Rum azınlığın statülerinin temel metinler göz ardı edilerek ihlal edilmesi dış politika krizlerine neden olmaktadır (Aksu, 2017, s. 76). Ancak Türkiye ile Yunanistan arasındaki tekrarlayan çatışma içerisinde kimlik bağlamındaki krizler azınlıklarla sınırlı kalmaz. Suriye-Öcalan Krizi’nde (1998) PKK lideri Abdullah Öcalan’ın Yunanistan’dan sığınma hakkı talep etmesi ve bu ülkenin Nairobi

Büyükelçiliği'nde saklanması Türkiye'nin egemenlik sınırlarını tehdit eden bir ayrılıkçı terör örgütü liderini desteklediği şeklinde algılanmıştır. Bu durum Türk kimliğine yönelik açık bir saldırı olarak görülmüştür. Dolaylı olarak Yunanistan ile yaşanmış olan bu krizde “düşman kimliği” ön plana çıkmıştır. Yine de azınlıklar ve azınlıklara ilişkin krizlerin ontolojik güvenlik açısından önemi her iki ülkede de azınlıklar konusu yüksek düzeyde kaygı, düşük korkuya neden olmaktadır. Bu nedenle tekrarlayan çatışma içerisinde azınlıklara ilişkin krizlerin diğerleri ile karşılaştırıldığında en istikrarsız yapıdaki çatışmayı oluşturduğu söylenebilir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki dış politika krizleri açısından bu durum göz önünde bulundurulduğunda Kıbrıs üzerindeki çatışmalı ilişkinin daha istikrarlı bir yapıda olduğu görülmektedir (Loizides, 2015, s. 89). Çünkü Kıbrıs çatışmasında adanın Yunanistan topraklarına katılımı bağlamında kullanılan enosisin gerçekleştirileceğine ilişkin korku kadar kaygı da belirleyici olmuştur. “Yunanistan hükümeti Yunanistan ile aynı kaderi paylaşan 400,000 Kıbrıs'taki Yunanlı'nın talebini göz ardı edemez” söylemiyle enosis politikası için gerekli süreci başlatmıştır (Gürsoy Mahdy, 2021, ss.145-148). Enosis korku ve kaygı bağlamında ele alındığında temelsiz bir tehdit değildir. Örneğin Makaryos 8 Eylül 1954'te:

“Tarih ispat etmiştir ki Kıbrıs ezelden beri Yunanlıdır. Yunan hükümeti bizim adımıza Birleşmiş Milletlere başvurmuştur. Davamız, bütün dünya davalarının en doğrusudur, en haklısıdır. Amacımıza kavuşacağımıza zerre kadar şüphe yoktur. Hak ve hürriyet bayrağını elimizde taşıyacağız ve bu haklı dava uğrunda sonuna kadar mücadele edeceğiz. Yaşasın Yunanistan, yaşasın ilhak” demiştir. (Mütercimler, 1998, s.60).

25 Ağustos 1955'te Başbakan Adnan Menderes:

“Girit'i alma yöntemlerinin Kıbrıs'ta yinelenmesi ister istemez Türkleri Yunan irredentizm hareketlerinin başlangıcından bugüne kadar olan gelişimini sorgulamaya yöneltiyor. Kıbrıs'taki bir avuç çoğunluklarına dayanarak dünyanın başına yeni sıkıntılar açmak isteyenlere ister istemez Ankara önünde ne işiniz vardı diye sormak gerekiyor”

söylemini kullanılmıştır (Mütercimler, 1998, s.67). Bu ifadeler Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tarihsel çatışmada yitirilmiş gemenliğe ve bu egemenliğin nasıl yitirildiğine referans vermektedir. Papandreou'nun 1964 yılında “Yunan hükümeti Helenizm'in Kıbrıs'taki halk mücadelesini kayıtsız olarak destekler” beyanı ise Yunanistan'ın enosisten vazgeçilmediği biçiminde yorumlanmıştır (Tülümen, 1998, s. 115). Nitekim 1967 Kıbrıs Krizi'nde Yunanistan azınlık hakları dikkate alınmak suretiyle enosisin barışçıl yollardan gerçekleştirilmesine odaklanmıştır. Barışçıl yoldan kastedilen Türkiye ile anlaşmak olduğu Başbakan Koliyas ile Demirel arasında gerçekleştirilen toplantılardan anlaşılmaktadır. Bu görüşmede Demirel'e Koliyas'ın önerisi Dikelya üssünün Türkiye'ye verilmesine karşılık olarak enosisi kabul etmesi olmuştur. Oysaki Demirel'e göre aynı gerekçelerle Türkiye de Kıbrıs'ın ilhakını talep edebilirdi. Nitekim Türkiye enosisi ne müzakere eder ne de hangi koşullar altında gerçekleşebileceğini sorusuna cevap verebilirdi. Demirel'e göre hiçbir Türk hükümeti enosise evet diyemezdi. (Şihmantepe, 2019, s. 92). Başbakan Bülent Ecevit 14 Nisan 1974 Milliyet gazetesindeki ifadelerine göre “Türk hükümeti ...federatif bir Kıbrıs devletinin en iyi çözüm yolu olduğuna inanmaktadır. Bu çözüm yolu Türkiye'nin enosis kuşkusunu ortadan kaldırmış olacaktır.” Nitekim 1974'te Makaryos'a karşı gerçekleştirilen darbe Başbakan Ecevit tarafından açıkça “Yunan cuntası tarafından düzenlenmiş ve enosisi hedef alan bir hareket” olarak görülmüştür. Bununla birlikte darbenin lideri Nicos Sampson “eğer Türkler müdahale etmeseydi sadece enosisi ilan etmekle kalmayıp Kıbrıs'taki Türkleri de yok edecektim” demiştir. (Gürsoy Mahdy, 2021, s.245). Yunanistan'ın dış politika hedefi enosisin gerçekleştirilmesi haline geldikçe Türkiye bütün politikasını enosisin önüne geçmek üzerine inşa etmiştir. Bu amaçla zorlayıcı diplomasi sınırlı savaşa kadar geniş bir alanda dış politika uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Örneğin 1963-1964 Kıbrıs Krizi, Kıbrıs Anayasası'nda Makaryos'un gerçekleştirmek istediği değişikliklerden doğmuş olsa da hedefinin enosis olduğu düşünülmüştür. Nitekim enosis yönündeki çaba 1967'de barışçıl yollarla ve 1974'te ise askeri darbe ile sağlanmaya çalışılmıştır. Sonuçta 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile sınırlı askeri güç kullanılarak Kıbrıs'a müdahale edilmesine varılmıştır.

Aynı şekilde 1974-76 Kıta Sahaneliği Krizi, 1987 Krizi ve 1994-1995 Ege Denizi Krizi aynı dinamiklerden doğan krizler olmuştur. Buna ek olarak taraflar kendi pozisyonlarından sapma göstermemiştir. Kıta sahanlığı krizinde Türkiye'nin TPAO'ya verdiği arama ruhsatlarının olduğu sahanlarının Yunanistan'ın egemenlik alanlarında olduğunu ileri sürmüş ve Ege denizindeki adaların da Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'ne atıfla kıta sahanlığına sahip olduğunu savunmuştur. Kriz Bern Deklarasyonu ile dondurulmuş olsa da üzerinde uzlaşılan konu iki ülke kıta sahanlığı sorununa bir çözüm bulununcaya kadar hiç kimsenin sondaj çalışması yapmamasıdır. 1987'de Yunanistan Bern Deklarasyonu'nu tanımadığını açıkladığında kriz yeniden tetiklenmiştir (Aksu, 2008, s.166). Kriz ancak 28 Mart 1987'de Taşöz açıklarında arama yapılmasının askıya alınmasının ardından sona ermiştir. 1994-1995 Ege Denizi krizinin esası Yunanistan'ın karasularını 12 mile genişletme ihtimalidir. Ancak bu ilk *casus belli* kararı değildir. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil bu ifadeyi ilk kez 15 Nisan 1976'da ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a yazdığı mektupta ifade etmiştir:

“Yunan hükümetinin esas emeli karasuları sınırını 12 mile çıkarmak suretiyle bir oldu bitti yaratmak ve bu suretle Türkiye üzerinde siyasi bir zafer kazanmaktır. Böyle bir hareket Ege Denizi'ni Yunan gölü haline getirebilecek ve netice itibarıyla Türkiye'nin bu denizdeki tabii ve yerleşmiş ananevi haklarını ortadan kaldıracaktır. Bu durum Türkiye'ye böyle bir gelişmeyi harp sebebi olarak telakki etmekten gayri bir opsiyon imkânı bırakmayacaktır” (Işıklar, 2009, s.75).

Bu durum günümüzde hala Türkiye ile Yunanistan'ın pozisyonlarının krizlerin çıktığı dönemlerdeki katılığında olduğunu ortaya koymaktadır. Tam da bu nedenle Ege Denizi'nde aidiyeti belli olmayan kara parçacıklarından 1996 Kardak Krizi doğmuş ve iki ülke arasında hızla savaşa gidebilecek bir süreç tırmanmıştır. Ege'de Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tekrarlayan çatışma temelde 6 ihtilafa dayanmaktadır. Yunanistan'a göre Ege Denizi'nde iki ülkenin kıta sahanlığı haricinde görüşeceği bir konu yoktur. Ancak Türkiye açısından aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Ege Denizi'nde yaşanan bütün krizlerde kaygı Türkiye açısından belirleyici unsurdur. Nitekim 1995 *casus belli* kararının arka planında yatan bu kaygıdır. Yunanistan'ın karasularını 12 mile genişletmesi halinde Türkiye'nin açık denizlere Yunan karasularından geçerek erişecek olmasına yol açacak bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 8 Haziran 1995, s. 136-137). Bu kaygı Türk dış politikasında bugün hala geçerliliğini korumaktadır. Hatta Doğu Akdeniz kıta sahanlığı uyuşmazlığı üzerinde yaşanan krizle birlikte aynı kaygının Akdeniz için de geçerli olduğu Meis Adası üzerindeki tartışmalar bağlamında öne sürülebilir. Bu nedenle Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar *“Türkiye'yi Ege Denizi'nde karasularına ve Doğu Akdeniz'de Antalya körfezine hapsedme çabalarına karşı durmaya kararlılıkla devam edileceğini”* 2020'nin son günlerinde beyan etmiştir (Özer ve Şahin, AA, 2020). Türkiye açısından Ege Denizi bağlamındaki tekrarlayan çatışma korkudan çok kaygı unsuruna dayanmıştır. Bu bağlamda Ege Denizi'ndeki krizlerin Türkiye bağlamında istikrarsız çatışma olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye'nin bu konudaki siyaseti de tarafların ikili görüşmeler yoluyla Ege Denizi'ndeki sorunlarını çözmesi üzerinedir. Ancak Yunanistan iki ülke arasındaki sorunların müzakereler yoluyla çözülmesi yerine sorunları uluslararası bir hale getirerek bundan kazanç sağlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle Yunanistan Ege Denizi'ndeki sorunların Uluslararası Adalet Divanı'na götürülerek çözülmesi gerektiğini belirtmektedir. Yunanistan açısından hem korku hem de kaygı unsuru Ege Denizi Krizleri üzerinde belirleyici ve yüksek düzeydedir. Caofudakis (1985) Yunanistan'ın bağımsızlığının ve egemenliğinin “Doğu'dan gelen tehdit” Türkiye tarafından şekillendiğini belirtmiştir (s.186). Yunanistan'ın bakış açısından tehdit algısının temelinde yer alan nedenler şunlardır:

- o Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki taleplerinin ekonomik, demografik ve güvenlik bağlamında Yunan adalarını çevreleyeceği düşüncesi,
- o Daha büyük bir nüfusa sahip olan Türkiye'nin Ege'deki taleplerinin Yunanistan'da başka taleplerin başlangıcı olarak görülmesi,

- Türkiye'nin NATO ülkeleri arasında deniz gücü bağlamında ikinci büyük çıkarma gemisi filosuna sahip olması ve ayrıca 1975 yılında Ege ordusu adıyla bilinen Dördüncü Ordu'nun adalardan gelecek bir tehdide yönelik olarak konuşlandırıldığı düşüncesi,
- Türkiye'nin Yunanistan'ı tarihsel olarak Batılı güçler tarafından desteklenen bölgesel nüfuzunu arttırmayı hedefleyen bir ülke olarak algılanması,
- Türkiye'nin Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönüşünü NATO'nun politikaları ile ilişkilendirdiği algısının başka sorunlarda emsal teşkil edeceği kaygısı,
- Türkiye'nin Ege ve kaynaklarını yöneten bir rejimin iki taraflı tanımlanmasına yönelik taleplerinin BM Deniz Hukuku Konferansı'nı engelleme girişimi olarak görülmesi,
- Türkiye'nin eylemlerinin çoğu, ülkenin dikkatini ciddi iç sorunlarından uzaklaştırmaya yönelik girişimler olarak algılanmasıdır (Caofudakis, 1985, s. 202).

Azınlıklar, Kıbrıs ve Ege Denizi bağlamında Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışma ontolojik güvenlik açısından değerlendirildiğinde aynı olayı dahi tarafların birbirlerinden farklı algıladıkları görülmektedir. Bu nedenle her iki tarafın birbirlerinden taban tabana zıt anlam dizilerine sahip oldukları söylenebilir. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde en istikrarsız çatışma noktası azınlıklar konusudur. Her iki ülkede de güvenlikleştirmenin attığı dönemlerde korkular azalmıştır. Hem Türkiye hem de Yunanistan geleneksel pozisyonları ile uyumlu politikalar izlemektedir. Oysaki istikrarlı bir çatışmanın ontolojik güvenlik bağlamında doğrudan barışa evrilmesi mümkün değildir (Rumelili, 2015, s.24). Ontolojik güvenlik yaklaşımı öncelikle istikrarlı olan çatışma ilişkisinin istikrarsız hale gelmesi gerektiğinin altını çizer. Bununla birlikte çatışma çözümü süreçleri her aşamada tersine çevrilmeye yatkındır. Artan kaygılar ve ontolojik güvensizlik ve güvenlikleştirme süreçleri eski korkuların yeniden harekete geçmesine elverişli koşullar oluşturur. Çatışma çözüm süreçlerinde sıklıkla yaşanan tarafların çözüm süreçlerinden sapması ve eski çatışmaya geri dönülmesi ihtimali daima göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Oslo Barış sürecinde benzer olaylar yaşanmıştır (Bayraktar, 2013). Her ne kadar karmaşık ve çok yönlü sorunlar olsa da Türkiye ile Yunanistan'ın sonsuza kadar bu rekabete esir olacaklarını varsaymak için bir neden yoktur (Bahçeli, 1990, s.193).

Hali hazırda Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışmanın çözülmesi mümkün olmamıştır. Bugüne kadar iki ülke arasında yaşanan krizler zaman zaman gündemden düşmekle birlikte varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle aslında Türkiye ile Yunanistan'ın uzlaşmazlıklarını çözmedikleri yalnızca krizleri o an için sona erdirdikleri söylenebilir. Nitekim Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde tekrarlayan çatışma içerisindeki krizler daima dış politika gündeminin en önde gelen konularındandır.

Güven Arttırıcı Önlemler

Türkiye ile Yunanistan arasındaki tekrarlayan çatışmada çok sayıda girişime rağmen bir çatışma çözümü süreci inşa edilememiştir. Her ne kadar yaşanan krizlerin ardından iki ülke arasındaki sorunları diyalog yoluyla çözmeye yönelik çok sayıda görüşme gerçekleştirilmişse de çatışmalar kalıcı bir çözüme ulaştırılamamıştır. Tekrarlayan çatışmanın doğasına uygun olarak bir tarafın müzakere sürecinde ödün vermesi diğer çatışmalı alanlarda da pozisyonlarının zayıflayacağı düşüncesi her iki ülkede de hakimdir. Aydın'ın (2002) da belirttiği gibi problemlerden birinde ödün verilmesi halinde diğerlerinde de pozisyonlarının zayıflamasından çekinen taraflar adeta hiçbir konuda ödün vermeme eğilimindedir (s.221). 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Yunanistan'ın tutumu sertleşmiştir. Bu kapsamda ortaya çıkan ilk görüşmeler Ege Denizi krizi sırasında ortaya çıkmış ve kriz Bern Deklarasyonu ile dondurulmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerilimin Ege Denizi'ne yansmasıyla birlikte ikili ilişkiler çatışma-müzakere-çatışma döngüsüne girmiştir (Coufoudakis, 1985, s. 214). Böylece her yeni kriz dönemini yeni bir müzakere süreci takip etmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında 1975-1981 arasında diğer uzlaşma girişimleri uzman düzeyinde hava sahası ve FIR hattı, liderler arasında Roma ve Montrö görüşmeleri dışişleri bakanları genel sekreterleri tarafından 1978-81

yürütülen görüşmeler olmuştur (Heraklides, 2019, s. 90). Kriz sonrası süreçte BM Güvenlik Konseyi'nin 295 numaralı kararı uyarınca iki tarafın da kabul edeceği koşullar altında doğrudan görüşmelerini talep etmesi Bern'de uzmanlar da çeşitli görüşmelerde bulunmuştur.

Bu süreçte gerçekleştirilen ilk görüşmeler 1975 yılı ocak ayında Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların Uluslararası Adalet Divanı'na götürülerek çözülmesi önerisine ilişkindir. Bu öneri Sadi Irmak tarafından olumlu karşılanmıştır. Hatta Sadi Irmak "*Lahey Adalet Divanı'na gitmekten kaçınmamalıyız, zira haklıyız*" beyanatında bulunmuştur (Birand, 1979, s. 115). Aynı dönemde Dışişleri Bakanı Melih Esenbel "*Türk dış politikasının artık 50 yıl öncesinden farklı olması gerektiğinin*" altını çizmiştir (Papacosma, 1984, s.305). 19 Mayıs 1975'te Yunanistan Dışişleri Bakanı Bitsois ve Türk Dışişleri Bakanı Çağlayangil bir araya gelmiştir (Birand, 1979, s. 138). Ancak taraflar birbirlerinden farklı yaklaşımlar içerisinde olmuşlardır. Türkiye ikili görüşmeler yapılması amacıyla görüşmelere giderken Yunanistan'ın önceliği Lahey'e yapılacak başvuru için ortak bir tahkimname hazırlanmasını hedeflemiştir (Birand, 1979, s.140). Yapılan görüşmelerde taraflar yumuşama sinyalleri verilmiş olsa da kıta sahanlığı konusunda uzlaşılammamış ve bu konu Demirel-Karamanlis zirvesine bırakılmıştır. Meclis'te son derece eleştirilen bu uzlaşma daha sonraki süreçte UAD'nin vereceği kararın sorunun uluslararası bir problem haline geleceği, divandaki yargıçların kendi ülkelerinin konuyla ilgili fikirlerinden etkileneceği ve bir bakıma kontrolden çıkacağı gerekçesi ile geri alınmıştır. 31 Mayıs 1975'te Başbakan Demirel ile Karamanlis arasındaki görüşme ise tartışmalı geçmiştir (Birand, 1979, s.143). Demirel'in Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki görüşmeler yoluyla Amerika'nın Türkiye'ye uygulamakta olduğu silah ambargosunu kaldırmayı amaçladığı görüşmede Karamanlis UAD'na gidilip gidilmeyeceğini konusunda uzlaşmayı hedeflemiştir (Birand, 1975, s.145). Demirel, sorunun iki taraflı müzakereler yoluyla uzlaşılmasını ve uzlaşılmayan konularda UAD'na başvurulması olmuştur. Aynı görüşmede Karamanlis Ege'de Türkiye'nin sismik araştırma yapıp yapmayacağını sorgulamıştır (Birand, 1979, s. 151). Demirel "*Ege bir Yunan gölü değil sizin de yaptığınız gibi basit araştırma ile yetineceğiz*" (Birand, 1979, s. 151) ifadesini kullanmıştır. Nitekim Ağustos 1976'da SİSMİK1/Hora gemisi Ege'de görevlendirilmesi kıta sahanlığı krizine neden olmuştur. Yaşanan 1974-1976 arasında yaşanan kıta sahanlığı krizi ise 11 Kasım 1976 Bern Deklarasyonu ile durdurulmuştur. Deklarasyon tarafların ilk görüşmeler iki taraf arasında uzlaşmadıkları yolunda uzlaşmalarını içermektedir. Bern Deklarasyonu ile Türkiye ve Yunanistan'ın kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin karşılıklı rızalarına dayalı bir anlaşmaya varmak amacıyla müzakereler gerçekleştireceklerini, yapılacak müzakerelerin gizli tutulacağını, Ege'de kıta sahanlığına ilişkin herhangi bir girişim ve eylemden kaçınacaklarını, kıta sahanlığı ile ilişkili uluslararası hukuk kurallarını incelemeyi taahhüt etmişlerdir (Bern Agreement Between Greece and Turkey, 1976). Deklarasyona göre Ege Denizi kıta sahanlığı üzerinde Türkiye ve Yunanistan bir çözüm üzerinde uzlaşana kadar herhangi bir sondaj girişimi yapılmayacaktır. 1977 yılı ocak ayında yeni görüşmeler yapılması gündeme gelmiştir. Türkiye ve Yunanistan aralarındaki ikili ilişkileri bir çözüm yoluna bağlamak niyeti ve azmi ile hareket ettiklerini açıklamıştır Ayın Tarihi, 14 Aralık 1976). Yunanistan 1976 yılında "*karşılaşılan en önemli dış politika konusunun Türkiye ile ihtilaf olduğunu*" belirtmiştir (Ayın Tarihi, 29 Aralık 1976).

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Türk[iye]-Yunan[istan] arasında en kapsamlı görüşmeler ise Ecevit-Karamanlis 1978 Montrö görüşmeleri olmuştur. Burada Ege sorunları bir bütün olarak ele alınırken Kıbrıs sorunu dışarıda bırakılarak ilerlenmiştir. Karasuları, kıta sahanlığı, FIR, Ege adalarının silahlandırılması konularında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Heraklides (2019)'a göre bu görüşmelerde Karamanlis Ege'yi bir Yunan denizi olarak görmediğini beyan ederken Bülent Ecevit Yunanistan'ın kademeli bir genişleme politikası izlediği üzerinde durmuştur. Nitekim Montrö görüşmelerinde de taraflar UAD'na başvurulması konusu yeniden gündeme gelmiştir. Ecevit, UAD'nin gerçek hedef olarak görülmesi durumunda, görüşmeler sırasında bir anlaşmaya varmak için gerçek bir girişimin mümkün olmayacağını düşündüğünü açıklamıştır. Karamanlis'in isteği Kıta sahanlığı konusunda gerçekleştirilen görüşmelerde Yunan egemenliğinin hiçbir şekilde sorgulanmayacağına dair tam güvence talep etmiştir. Türkiye ise Yunanistan'ın

karasularını 12 mile genişletmemesi yönünde güvence istemiştir. Karamanlis'in belirttiğine göre Adaların Yunan egemenliği tartışmasız olsa da karasularını genişletme niyeti yoktur (Heraklides, 2019, s. 92). Yunan ulusal hava sahasının 10 mil sorununa gelince, Ecevit, bunun uluslararası hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Ecevit'e göre bu tutarsızlığın sürdürülmesi Yunanistan topraklarının nihai olarak genişletilmesi için bir basamak olarak tasarlandığı izlenimine neden olmaktadır. Görüşmede Ege adalarının askerden arındırılmış statüsünün ihlal edilmesi konusunda ise görüşmede Karamanlis, Ege adalarının silahlandırılması ile adalarının askerden arındırılmış statüsünün ihlal edilmiş olmasının gerekçesini tamamen savunma amaçlı olarak savunmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında Temmuz 1978'den Eylül 1981'ee kadar dışişleri bakanlığı genel sekreterleri düzeyinde 14 farklı görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden ortaya çıkan sonuçlar şunlardır:

- Kıta sahanlığı konusunda Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulması nihai bir sonuç olsa da öncelikle sorunu kısmen ya da tamamen çözmeye yönelik müzakerelerde bulunulmalıdır.
- Türkiye'nin kıta sahanlığı Doğu Yunan adaları tarafından çevrelenmemelidir.
- Türkiye'nin Ege'den açık denizlere erişimi Yunanistan'ın kıta sahanlığı tarafından sınırlandırılmamalıdır.
- Doğu Ege'de Yunan adaları tam kıta sahanlığına sahip olmamalıdır.
- Kıta sahanlığının adil bir çözüme ulaştırılması amacıyla yarı kapalı bir deniz olarak özel koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yunanistan tek taraflı olarak karasularını 12 mile çıkarmamalıdır.
- Ege Denizi'nde seyri sefer özgürlüğü bozulmamalıdır.
- FIR hattı konusunda iki ülke işbirliği yapmalı ve tek taraflı FIR uygulanmamalıdır.
- Ege Denizi'nde MEB aranmamalıdır (Heraklides, 2019, s. 93).

Bu görüşmeler çatışmanın taraflarının birbirlerine olan güvensizliklerini ortaya koymaktadır. Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tekrarlayan çatışmada güven artırıcı önlemler çoğunlukla bekaya yöneliktir. 27 Mayıs 1988 tarihli Papulias ve Yılmaz Mutabakatı ile taraflar birbirlerinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne ve Ege'nin açık deniz alanlarını ve uluslararası hava sahasını kullanma haklarına saygı gösterilmesi yükümlülüğünü dile getirmişlerdir. Buna göre taraflar açık deniz alanları ve uluslararası hava sahasında ulusal faaliyetlerin yürütülmesinde, deniz ve hava trafiğinin uluslararası belgeler, kurallar ve yönetmeliklerde öngörülen çerçevede müdahale etmemeye özen göstermeyi kararlaştırmışlardır (Aksu, 2004, s.20). Güven artırıcı önlemlere ilişkin bir başka girişim ise, 1996 Kardak bunalımının ardından sürdürülen çabalar sonucunda şekillenmiştir. 8 Temmuz 1997'de iki ülke arasında Madrid Deklarasyonu kabul edilmiştir. Bu deklarasyona göre iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi taahhüdüne ek olarak birbirlerinin egemenlik anlayışlarına, uluslararası hukuka ve antlaşmalara ek olarak Ege'deki çıkarlarına kaygılarına karşılıklı saygı duymaya ve tek taraflı eylemlerden kaçınma noktasında uzlaşmışlardır. İki tarafın da tek taraflı eylemlerden kaçınacağını ilan ettiği bu deklarasyonda tek taraflı eylemlerden kaçınmanın yanı sıra Türkiye'nin askeri eylemlerde bulunmamayı dile getirmesidir. Bir diğer güven artırıcı önlem girişimi 1998 yılında Dışişleri Bakanı İsmail Cem döneminde NATO genel Sekreteri Javier Solana'nın girişimidir. Burada da Ege Denizi'nde yürütülen rutin askeri eylemlerde ve hava sahasında karşılıklı gerginliği tırmandırmaya yönelik hareketlerden kaçınılması ve yeni bunalımların önlenmesini sağlamaya yöneliktir. Güven artırma çabalarını tersine çeviren durumlar da tekrarlayan çatışmanın bir parçası olmuştur. Nitekim Suriye Öcalan Krizi sonrası Dışişleri Bakanı Cem'in Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreou'ya yazmış olduğu mektupla Türkiye ve Yunanistan iki ülke arasındaki sorunları belirlemek, ortak çıkarlara ilişkin kültür, turizm, çevre, suç, ekolojik sorunlar gibi alanlarda görüşmeler yaparak ortak sorunlar konusunda güven artırıcı önlemlerin uygulanacağı düşüncesini doğurmuştur (Aksu, 2004, ss. 22-23). Helsinki Zirvesi ile gerçekleştirilen süreçte Türk[iye]-Yunan[istan] arasında çatışma konuları devam etse de 1996 sonrası genel politikasını problemlerin çözümü Türkiye'nin Avrupalılaşmasında görmeye başlamıştır. Helsinki Zirvesi iki ülke arasında Ege Denizi sorunlarını çözüme koşulu getirmiştir. İlk görüşmeler 1999 Cem ve Papandreou arasında New York'ta yapılmıştır. En ciddi adımlar ise 2002 dışişleri müsteşarları arasında istikşafi

görüşmelerdir (Balcı, 2013, s. 242-243). Ankara’da 2002 yılında yapılan ilk toplantı ile başlatılan istikşafî görüşmeler 2016’ya kadar 14 yıl boyunca devam etmiştir. 2016’da Atina’da yapılan görüşmelerin 60. turunun ardından Yunanistan görüşmelerden çekilmiştir. Görüşmelerin içeriğini gizli tutma kararı alındığı için görüşme sürecinde kamuoyuna açıklama yapılmamıştır (Acer, 2021). 25 Ocak 2021’de Türkiye ile Yunanistan arasındaki görüşmeler yeniden başlamıştır. Bu görüşmelerin amacı Ege sorunlarına her iki tarafın da kabul edebileceği, adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüm bulmaktır. Yunanistan’da da ilgiyle takip edilen görüşmeler Ege ve Akdeniz’de iki ülke arasındaki çatışmaların çözülmesini hedeflese de yeni dönemde “istişari görüşmeler” olarak adlandırılması dışında bir gelişme yaşanmamıştır. Aynı kısır döngü iki ülke arasındaki sorunların diyalog yoluyla çözülmesi yönünde atılan adımlarda mevcuttur. Bu durum Türkiye ve Yunanistan arasında yeniden başlayan iki taraflı görüşmeler çerçevesindeki diyalog sürecinde 15 Nisan 2021’de dışişleri bakanlarının basın toplantısında yaşanan gerginlik kamuoyunun gözleri önüne serilmiştir.

Basın toplantısında Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias’ın “*eğer Türkiye Yunanistan’ın egemenlik haklarını ihlal etmeye devam ederse o zaman yaptırımların gündeme geleceğini*” ifade etmiştir. (T24, 2021). Bu açıklamanın ardından Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu bu açıklamaları kabul etmenin mümkün olmadığını açıklamıştır. Dendias, “*Türkiye’nin hem Doğu Akdeniz’de hem de Ege’de uluslararası deniz hukukuna aykırı davrandığını*” (CNNTÜRK, 2021) belirterek Türkiye’nin Libya ile imzaladığı deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik antlaşmanın üçüncü ülkelerin (özelde Yunanistan’ın) egemenliğini ihlal ettiğinin altını çizmiştir. Dendias’ın Yunanistan’ın 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ve uluslararası hukuktan doğan haklarını kullandığı için savaş tehdidiyle karşı karşıya olduğunu vurgularken; Çavuşoğlu’nun cevabı “*Türkiye’nin kendi haklarını ve KKTC’nin haklarını korumaya muktedir*” olduğudur (TRT Haber, 2021). Böylelikle tarafların tekrarlayan çatışma içerisindeki çoklu kriz alanlarındaki sorunlarına çözüm üretmek üzere bir araya geldikleri görüşme Ege Adaları’nın silahlandırılması, Batı Trakya Türklerinin durumu, karasuları sorunu ve bunun parçası olan deniz ve hava sahası konuları gibi çoklu sorun alanları basın toplantısına damga vurmuştur. Tekrarlayan çatışmanın her an yeni bir kriz üretme potansiyeli göz önünde alındığında Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki sorunların çözümden uzak olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum tekrarlayan çatışmanın sosyo-psikolojik temellerini ve ontolojik güvenlik yaklaşımını Türk[iye]-Yunan[istan] çatışması açısından gündeme taşımaktadır. Nitekim Ege’nin her iki yakası da kendi taleplerinde ne kadar haklı ve kendi pozisyonlarında ne kadar adil oldukları konusunda mutabıktır. Her iki taraf da karşı tarafın hep kötü, hep haksız, hep uzlaşmaz olduğunu düşünmektedir. Bu durumda her yaşanan olumsuzluk güven inşa etme çabalarını imkânsız hale getirmekte ve geçmişteki benzer olaylara atıfta bulunarak karşı tarafla ilgili olumsuz algıları daha da güçlendirmektedir (Aydm, 2020).

SONUÇ

Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışmada karşıt kimlikler birbirlerini var etmektedir. Her iki ülkede de ulus devlet kimlikleri öteki kimliği bağlamında birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Türk kimliği Yunan kimliğinin Yunan kimliği Türk kimliğinin kurucu öteki kimliğidir. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde askeri ve siyasi konuların temelinde bu karşıt kimlik inşasının önemli bir yeri bulunmaktadır. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerinde karşıt kimlik inşası etkili olduğu kadar bu karşıtlığın yaşanan her yeni krizle birlikte katılaştığını vurgulamak gerekmektedir. Bu durum sürekli bir düşmanlık döngüsü yaratmış ve öteki kimlikleri yalnızca ülkelerin inşa süreçleri ile sınırlı kalmamıştır. Türk için öteki Yunan, Yunan içinse Türk olmayı sürdürmüştür. Bu durum her iki devletin de geleneksel dış politika yaklaşımları ile uyumludur. Tekrarlayan çatışmanın doğasına uygun olarak herhangi bir konuda müzakere sürecinde ödün vermek diğer çatışma konularındaki pozisyonları zayıflatacak bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle her iki tarafın da farklı dönemlerde uzlaşmaz tavırlar geliştirdiği söylenebilir. Hem Türkiye hem de Yunanistan aynı olaylara farklı anlamlar yüklemekte kendi talepleri noktasında

kendisini haklı ve adil olarak görme eğilimindedir. Çatışmanın öteki tarafı hep uyumsuz, haksız, uzlaşmaz ve sorunludur.

Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışma içerisinde ben-öteki diyalektiği, kaygı, korku, güvensizlik, tarihsel düşmanlığa ek olarak şüphecilik ön plandadır. Hatta iki ülke arasındaki bütün dış politika krizlerinin nedeni her ne olursa olsun karşıt kimliklerden beslenen bir boyutu mevcuttur. Bu durum birey, toplum ya da devlet düzeyi fark etmeksizin geçerliliğini korumaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerde rutin gündem 1955 sonrasında çatışma üzerine kurulduğundan hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın kendi bilişsel kozalarının içerisinde öz anlatılarını, alışkanlıklarını ve rutinlerini devam ettirmeye yönelik politikalar izlemişlerdir. Hem devlet düzeyinde hem de toplumsal düzeyde devletlerin öz anlatıları rutinler üzerinden dış politikalarını yürütmek üzerine kuruludur. Bu rutinlerin sarsılması aynı bireylerde olduğu gibi devletlerin varoluşsal kaygılarını yükseltecektir. Bu nedenle tekrarlayan çatışma ilişkisi içerisinde Türk[iye]-Yunan[istan] arasında yaşanan krizlerde bir çözüm süreci geliştirmek mümkün olmamıştır. Bugüne kadar gerçekleştirilen sayısız görüşmeye, girişime, toplantıya rağmen iki ülke ilişkilerinde ortaya çıkan yapılan bütün görüşmelerde tarafların birbirlerinin egemenlik sınırlarına saygı göstereceklerini ilan etmelerine rağmen Türkiye ve Yunanistan beka anlamında güvenliklerini koruma eğiliminde olmuşlardır. Yapılan görüşmeler egemenlik haklarından ötekinin çıkarına hizmet edecek şekilde taviz verildiği yönünde yorumlanmıştır. Nitekim iki ülke hiçbir zaman tam anlamıyla bir çatışma çözüm süreci geliştirmemiştir. Bunun yerine uzun yıllardır karşılıklı güven arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu süreçte gerçekleştirilen sayısız görüşme yaşanan çatışmayı çözmek yerine kimliğin güvenliğini sağlamaya yönelik olmuştur. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkileri çatışma-müzakere ve tekrar çatışma döngüsü çerçevesinde şekillenmektedir. Müzakere etmek ödün vermek olarak görülmektedir. Dolayısıyla tarafların kendi öz anlatılarının ve kimliklerinin güvenliğini sağlama amacıyla çatışmayı sürdürme eğiliminde oldukları söylenebilir. Nitekim Türk[iye]-Yunan[istan] arasındaki tekrarlayan çatışma bakımından barış kaygıları değerlendirildiğinde “azınlıklar” başlığı en istikrarsız yapıdaki çatışmadır. Bunun dışında Kıbrıs ve Ege Denizi sorunları taraflardan en az biri için istikrarlı yapıdadır. Dolayısıyla ontolojik güvenlik yaklaşımı açısından Kıbrıs ve Ege Denizi bağlamında doğrudan doğruya çatışma çözüm süreci geliştirilmesi mümkün değildir. Öncelikle yapılması gereken Kıbrıs ve Ege Denizi özelindeki tekrarlayan çatışma ilişkisini istikrarsız bir yapıya dönüştürmektir.

Çatışma çözüm süreçlerinin zaten tersine dönmeye eğilimli olduğu göz önünde bulundurulduğuna tekrarlayan çatışma ilişkisinin kimliğin güvenliğine ilişkin boyutunun dikkate alınması gereklidir. Türk[iye]-Yunan[istan] ilişkilerindeki tekrarlayan çatışma bağlamında fiziksel güvenlik ile ontolojik güvenlik bir arada ele alınmalıdır. Çatışma çözüm süreçlerinde bireylerin ve toplumun oluşturduğu bilişsel kozayı sarsar. Bu nedenle kaygı ve endişe yaratır. Çatışma çözüm süreçleri korkuyu ortadan kaldırmayı hedefler ancak onları aynı zamanda varoluşsal sorunlarla yüz yüze getirir. Böyle bir durumda ihtilafın sunmuş olduğu anlam yapısına geri dönmek kolay ve sık karşılaşılan bir durumdur. Sonuç olarak tekrarlayan bir çatışmanın çözümü için her iki tarafın da ortak bir paydada ve yeni bir anlam dünyasında buluşmak zorundadır.

KAYNAKÇA

- Adamides, C. (2020). *Securitization and Desecuritization Processes in Protracted Conflicts*. Springer International Publishing.
- Aksu, F. (2004). Confidence Building, Negotiation and Economic Cooperation Efforts in Turkish-Greek Relations (1990-2004). *Turkish Review of Balkan Studies*, 31-109.
- Aksu, F. (2017a). Protracted Conflicts and Foreign Policy Crises in Turkish Foreign Policy. (Eds.) içinde R. Kutay Karaca and Fatma Zeynep Özkurt. *New Concepts and New Conflicts in Global Security Issues*. İstanbul Gelişim University Press, 65-98.

- Aksu, F. (2017b). *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi*. Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yayınları.
- Aksu, F. ve Güder, S. (2017). Turkey's Protracted Foreign Policy Conflicts: Cyprus and Aegean Crises, (Eds.) içinde, Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem. *Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey: Conceptual, Theoretical and Practical Discussions*. Cambridge Scholars Publishing, 2017, 58-81.
- Akşin S. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Anderson B. (2017). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*. Metis Yayınları.
- Alım, E. (2020). Tarihsel Bir Perspektiften Türk-Yunan İlişkileri Üzerinde Üçüncü Aktörlerin Etkisi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(3), 2197-1185.
- Aydın, M. (2002). Türk-Yunan İlişkilerinde Şüpheli İyimserlik. (Der.) içinde, Birgül Demirtaş Coşkun. *Türkiye-Yunanistan: Eski Sorunlar Yeni Arayışlar*. ASAM Yayınları, 212-238.
- Aydın, M. (2020). *Türk-Yunan ilişkilerinde güvensizlik ve ikiyüzlülük*. <https://yetkinreport.com/2020/09/08/turk-yunan-iliskilerinde-guvensizlik-ve-ikiyuzluluk/>.
- Azar E. (1990). Protracted International Conflicts: Ten Propositions in *Conflict: Readings in Management and Resolution* London: Palgrave Macmillan, 145-155.
- Bahçeli, T. (1990). *Greek-Turkish Relations Since 1955*. Westview Press.
- Balaban, G. (2020). Ontolojik Güvenlik. Erişim Tarihi: 10 Mart 2021. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2020/10/OntolojikGuvenlik_GokceBalaban_v.2.pdf.
- Balcı, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*. Etkileşim Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. Heretik Yayıncılık.
- Bayraktar, B. (2013). *Oslo Barış Süreci: İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri 1991-2000*. Küre Yayınları.
- Beydilli, K. (2010). Şark Meselesi: Osmanlı Devleti'nin Tasfiyesi ve Topraklarının Paylaşımı Kavgası. Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sark-meselesi>.
- Bern Agreement Between Turkey and Greece (11 November 1976). Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021. <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/50-bern-agreement-between-turkey-and-greece-11-november-1976>.
- Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Ayın Tarihi Dergisi (Aralık 1976).
- Birand, M. A. (1979). *Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Pazarlıklar 1974-1979*. Milliyet Yayınları.
- Borou, C. (2009). The Muslim minority of Western Thrace in Greece: an internal positive or an internal negative "other"? *Journal of Muslim Minority Affairs*, 29(1), 5-26.
- Brecher, M. (2008). *International Political Earthquakes*. University of Michigan Press..
- Brecher, M. (2016). *The World of Protracted Conflicts*. Lexington Books.
- Cash, J., & Kinnvall, C. (2017). Postcolonial Bordering And Ontological Insecurities. *Postcolonial Studies*, 20 (3): 267-274.
- Cnn Türk. (2021). Son dakika... Bakan Çavuşoğlu'ndan Dendias'a tepki: Kabul edilemez ithamlarda bulundu. Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021, <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-bakan-cavusoglu-yunan-mevkidasi-ile-ortak-aciklama-yapiyor150421>.

- Düzgün, A. N. (2019). Turkish Foreign Policy towards Israel (2008-2019): Routines, Identity and Ontological Security. (Ed.), Zülfükar Aytaç Kışman içinde, *Turkey in International Arena: Political and Economic Relations*, 3-46.
- Ertem, H. S. (2012). Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” Ve “Güvenliğin Kimliği”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(16), 177-236.
- Ertem, H. S., & Düzgün, A. N. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(37), 39-83.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity: Self and Society in Late Modern Age*. Polity Press.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları*. Ayrıntı Yayınları.
- Gürel, Ş.S. (2018). *Tarihsel Boyutları İçerisinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993*. İmge Yayınları.
- Gürsoy Mahdy, Z. (2021). *Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Krizlerde Lider Algılamaları*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Heraclides, A. (2011). The Essence Of The Greek-Turkish Rivalry: National Narrative And Identity. *Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe*. GreeSE Paper No.51.
- Heraclides, A. (2019). The Unresolved Aegean Dispute: Problems and Prospects. In *Greece and Turkey in Conflict and Cooperation*. Routledge, 89-108.
- İşıklar, H.C. (2009). *Ege'de Çözilemeyen Türk-Yunan Sorunları ve Casus Belli*. İq Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kinnvall, C. (2002). Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas: Comparing Sikh and Hindu identity constructions. *Ethnicities*, 2(1), 79-106.
- Kirkergard, S. (2006). *Kaygı Kavramı*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Küçük A. ve Aksu, F. (2018). Türk Dış Politikasında Tekrarlayan Çatışmalar: Türk[iye]-Yunan[istan] Ve Türk[iye]-Ermeni[stan] İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme, (Eds.) Tayyar Arı ve Kader Özlem içinde *Uluslararası X. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi -Diplomasi ve Savaşın Değişen Rolü*. Dora Yayıncılık, 204-238.
- Küçük, A. (2020). *Türk Dış Politikası Açısından Tekrarlayan Çatışmalar: Algı, Söylem, Siyasa*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Laing, R. (1991). *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness* Penguin UK.
- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Loizides, N. G. (2015) *Ontological Security and Ethnic Adaptation in Cyprus*. In: Rumelili, Bahar, ed. Conflict Resolution and Ontological Security: Peace Anxieties. PRIO Series. Routledge, 71-94.
- Meinardus, R. (2002). Muslims: Turks, Pomaks and Gypsies. In *Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society*. (Ed.) Richard Clogg.. Hurst &Company: 81-93.
- Millas, H. (2004). *National Perception of the 'Other' and the Persistence of Some Images*. In: *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean*, (Eds.) Mustafa Aydın ve K. Ifandis, Routledge.
- Millas, H. (2002). Milli Türk Kimliği ve 'Öteki'(Yunan). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, 4, ss:193-201.

- Mitzen, J. (2006). Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341-370.
- Mütercimler, E. (1998). *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, Arba Yayınları.
- Oran, B. (1990). *Atatürk Milliyetçiliği: Resmi İdeoloji Dışı bir İnceleme*. Bilgi Yayınları.
- Özer, S ve Şahin S. (2020). Bakan Akar: Türkiye'yi Ege karasularına ve Antalya körfezine hapsedme çabalarına karşı durmaya devam edeceğiz. (n.d.). Retrieved June 3, 2021, from Com.tr website: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-akar-turkiye-yi-ege-karasularina-ve-antalya-korfezine-hapsedme-cabalarina-karsi-durmaya-devam-edecegiz/2041028>
- Özsüer, E. (2015). Tarihin "Öteki" Yüzü: Türkiye ve Yunanistan Örneğinde Tarihi Yeniden Algılamak. *Turkish History Education Journal*, 4(2), 165-201.
- Özsüer, E. (2018). Tarihin Resmî İdeoloji Tarafından Tahrifatına Bir Örnek: Yunanistan. *Turkish History Education Journal*, 7(2), 466-508.
- Rumelili, B. (2015). Ontological (in)security and peace anxieties: A framework for conflict resolution. In: *Conflict resolution and ontological security: Peace anxieties*. Ed. Bahar Rumelili, Routledge: 10-30.
- Rumelili, B. (2015). Introduction. In: *Conflict Resolution and Ontological Security: Peace Anxieties*. Ed. Bahar Rumelili, Routledge: 1-10.
- Rumelili, B., & Adısonmez, U. C. (2020). Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişisine Dair Yeni bir Paradigma. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 17(66), 23-39.
- Papacosma, S. V. (1984). Legacy of Strife: Greece, Turkey, and the Aegean. *Studia Diplomatica*, 295-318.
- Smith, A. D. (2004). *Milli Kimlik*. Çev. Bahadır Sina Şener İletişim Yayınları.
- Steele, B. J. (2008). *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*. Routledge.
- Şihmantepe, A. (2019). *Türk Dış Politikasında bir Lider Süleyman Demirel: Dış Politika Davranışları Üzerine Bir Araştırma*. Cinius Yayınları.
- T24. (2021). Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ve Yunan mevkidaşı Dendias ortak basın toplantısında tartıştı! Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021. <https://t24.com.tr/haber/disisleri-bakani-cavusoglu-ndan-yunan-mevkidasi-dendias-ile-ortak-aciklama-sorunlarin-yapici-diyalog-yoluyla-cozulebilecegine-inaniyoruz,946206>.
- TBMM Tutanak Dergisi (8 Haziran 1995). Dönem: IX, Birleşim :121, Cilt: 88. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c088/tbmm19088121.pdf>.
- Tülümen, T. (1998). *Hayat Boyu Kıbrıs*. Boğaziçi Yayınları.
- Ünlü, B. (2018). *Türklük Sözleşmesi: Oluşumu, İşleyişi ve Krizi*, Dipnot Yayınları.
- Volkan, V. D., & Itzkowitz, N. (2002). *Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular*. Bağlam Yayıncılık.
- Yücel, A. (2021). Perspektif: Türkiye ve Yunanistan Arasındaki İstikşafi Görüşmeler Zaman Kaybı mı, Çözüm Mümkün mü? Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021. <https://www.setav.org/perspektif-turkiye-ve-yunanistan-arasindaki-istikşafi-gorusemeler-zaman-kaybi-mi-cozum-mumkun-mu/>
- Yüksel, S. (2013). 1781 Rus-Avusturya İttifakı ve Grek Projesi. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (23), 99-122.

TRT Haber, (2021). Çavuşoğlu'ndan Yunan Bakan'a sert tepki. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021.
<https://www.trthaber.com/haber/gundem/cavusoglundan-yunan-bakana-sert-tepki-573219.html>.